

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

3-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

X.M.Matqulov	
Nominative field of the concept "Wrestling" in English and Uzbek.....	372
D.M.Uktamovna	
“Mehrobdan chayon” va “Tanazzul” romanlarida tarixiy haqiqat va badiiy to‘qima uyg‘unligi ...	377
M.B.Siddiqov	
Urush nogironlarini ishga joylashtirishda tibbiy mehnat ekspert komissiyalarning roli.....	381
S.S.Abdullayev, D.M.Obidova	
Yoshlarni ijtimoiy-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimi	387
R.I.Madaliyev	
Artpedagogika vositasida (teatr sa‘nati orqali) talaba yoshlarning harbiy vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirish omillari va istiqbollari	391
D.Z.Xudaykulova	
Bolalarning mustaqil badiiy faoliyatlariga rahbarlik qilish metodlari.....	395
Sh.A.Dosbayeva	
Mantiqiy fikrlash mashg‘ulotlarining didaktik ta‘minotini takomillashtirish.....	402
D.A.Xomidova	
Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarning dizayn faoliyatini rivojlantirish.....	408
B.S.Sharipova	
Bo‘lajak biologiya o‘qituvchilarini o‘quvchilarda bioetik bilimlarni shakllantirishga tayyorlashning ijtimoiy-pedagogik zarurati.....	412
T.S.Axmedova	
Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida “Ilk qadam” davlat dasturidan foydalanish	416
N.M.Aliyev	
Gipotetik-deduktiv metod orqali bo‘lajak pedagoglarda analitik tafakkurni rivojlantirishning pedagogik modeli	420
A.E.Normatov	
Neft va neft mahsulotlari bilan ifloslangan oqava suvlarini suv o‘simliklari yordamida tozalash	425
I.O.Umarov	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida harbiy ta‘lim talabalarida o‘quv-jangovar sifatlarini rivojlantirish metodikasi	428
X.A.Madaminov	
Musobaqa faoliyati sharoitlarida kurashchilarning texnik-taktik imkoniyatlarini yuzaga chiqarish ishonchligi muammosi.....	433
B.Q.Qurbonova, M.Esonmirzayeva	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarni tarbiya fani asosida milliy kasibga yo‘naltrishning usul va metodlari.....	437
S.M.Boboraximov	
Kichik sinf o‘quvchilarining jismoniy tarbiyasida klasterli tabaqalashtirilgan yondashuvdan foydalanish zarurati.....	441
N.A.Akbarova	
Farg‘ona viloyati musiqa maktablarining respublika va xalqaro tanlovlardagi ishtiroki va natijalari	445
A.A.To‘raxanov, A.A.Ergashev	
Alohida ta‘lim ehtiyojiga ega o‘quvchilar muhitida autizm sindromli bolalar bilan ishlashning klaster mexanizmlari	450
M.M.Abdurahmonova, M.Suyumova	
Umumta‘lim muassasalarida ijtimoiy ish amaliyotini amalga oshirish (Rossiya Federatsiyasi misolida).....	457

UO'K: 373.2:74:37.036

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTLARIDA BOLALARNING DIZAYN FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH**РАЗВИТИЕ ДИЗАЙН- ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ У ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ****DEVELOPMENT OF DESIGN ACTIVITY IN CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS****Xomidova Dilorom Abduraxmonovna**

Namangan davlat universiteti, Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni go'zallikni his qilishlari, dizayn faoliyatlari, ijodiy qobiliyatlari, kompetensiyalarini rivojlantirish haqida ma'lumotlar berilgan. Maktabgacha katta yosh davri dizayn faoliyatini rivojlantirish uchun muhim davr ekanligi ko'rsatilgan.

Аннотация

В данной статье представлена информация о развитии у детей дошкольного возраста чувства красоты, дизайнерской деятельности, творческих способностей и компетенций. Показано, что дошкольный возраст является важным периодом развития конструкторской деятельности.

Abstract

This article provides information about the development of a sense of beauty, design activity, creativity and competencies in preschool children. It is shown that preschool age is an important period in the development of design activity.

Kalit so'zlar: dizayn, dizayn faoliyati, dizayn mashg'ulotlari, go'zallik burchaklari, ijodkorlik namunalari, badiiy va rolli o'yinlar.

Ключевые слова: дизайн, дизайнерская деятельность, обучение дизайну, уголки красоты, примеры творчества, художественно-ролевые игры.

Key words: design, design activity, design training, beauty corners, examples of creativity, artistic role-playing games.

KIRISH

Maktabgacha yoshdagi bolalik ezgulik va go'zallikni his qilish, intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish, ijodkorlik daraxtini yetishtirish uchun juda muhim davrdir. Bolalar ishtiyoq bilan kuylaydi va raqsga tushadi, nimadir yasaydi, rasm chizadi, o'z xayollari bilan musiqa bastalaydi, ertaklar to'qiydi. Bolalarning bunday ijodkorligi atrofdagi go'zallik va yaxshilikni ko'rishni o'rganishga yordam beradi, bolaning hayotini yanada boy, to'liq, quvonchli qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

L.S.Vigotskiy shunday degan edi: "Ijod faqat buyuk ijod qilgan daholarga xos emas. San'at asarlari, ijod, inson tasavvur qilgan, birlashtirgan, yangi narsalarni yaratgan joyda mavjud bo'ladi. L.S.Vigotskiyning fikriga asoslanib, bolalar dizayni katta salohiyat va rivojlanish uchun katta imkoniyatlarni taqdim etadi. Bolalar dizayni bolaning shaxsini, uning individualligini ochib berishga, uning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan. Bolalarni ijodiy qobiliyatlari erkin, kattalar tomonidan bosimsiz, bolaning o'zini namoyon qilishi, o'zini o'zi rivojlantirishi, hamkorlik qilishi va birgalikda ijod qilishi, faqat insonparvarlik usullari va texnikasi, taqiqlarsiz va murojaatlarsiz o'sib boradi. Dizayn san'atining dastlabki qadamlari shunchalik sodda bo'ladiki, ular boladan ko'p kuch talab qilmaydi. Bola materiya olamini kashf etishdan zavqlanadi. Asta-sekin tajriba keladi, ko'nikma shakllanadi va u katta, murakkab ishni o'zi osonlikcha yakunlaydi. Bundan tashqari, bugungi kunda rivojlangan shaxs har qachongidan ham ko'proq uyg'unlikni shakllantirishga ehtiyoji bor. Bularning

ILMIY AXBOROT

barchasini go'zallikni ko'rgan va qadrlashni bilgan odam amalga oshiradi, bunday odamlar salbiy, axloqsiz harakatlarga qodir emas.

NATIJA VA MUHOKAMA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida dizayn mashg'ulotlarini tashkil etish muhim hisoblanadi. Bunday mashg'ulotlar katta maktabgacha yoshdagi bolalar guruhlarida olib borish maqsadga muvofiqdir. Hozirgi kunda dizayn faoliyati bilan tanishish bo'yicha yangi yondashuvlar amalga oshirilmoqda. Bunday loyihalar bolaning rivojlanishini kuchaytirishga qaratilgan.

Dizayn faoliyati maxsus turdagi turli xil ijod turlarini birlashtirgan quyidagi badiiy faoliyatlardir: chizish, modellashtirish, qo'llash, dizayn va badiiy ish. Atrofdagi go'zallikni his qilish, undan hayratlanish, xursand bo'lish bolalarda uyg'otish kerak bo'lgan tuyg'ulardir. Bolalar bilan ishlashda oldimizga qo'ygan asosiy maqsad – bolalarni voqelikni kuzatishga jalb qilish, eng muhimini rivojlantirish badiiy ijodkorlik ko'nikmalar, dunyoni rassomning ko'zlari bilan ko'rish, kuzatuvchanlik va e'tiborni shakllantirish, fikrlash erkinligini ta'minlash.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta yosh guruhi bolalari bilan turli mavzularda ijodiy kechalar, o'yinlar tashkil etish orqali ularda badiiy g'oyalar paydo bo'lishiga erishish mumkin. Tarbiyachilar o'tkaziladigan ta'lim-tarbiya jarayonlarida bolalar bilan tanishish uchun mashhur va suyuqli qahramonlarni ishtirok ettirishlari, bolalar rassomlari, haykaltaroshlar hayoti va ijodi bilan tanishtirishlari, suhbatlar, hikoyalar, fantastik hikoyalar aytib berishlari, musiqiy va she'riy obrazlardan foydalanishlari mumkin. Shuningdek, bolalardagi o'zgarishlarni tekshirish uchun "Yosh dizayner", "Kostyumni bezash", "Interyer haqida o'ylash", "Buyumlarni almashtirish", "Quvnoq rang", "San'at", "Salon" va boshqa shunga o'xshash o'yin va mashqlarni o'tkazishlari kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarni orzu qilishga, yangi g'oyalar o'ylab topishga, keraksiz tashlandiq materiallardan buyumlar yasashga, ko'rgan-kechirganlari bo'yicha ijodiy rasmlar chizishga, hayol qilishga o'rgatishga harakat qilsak ularda ijodkorlik namunalarni ko'rishimiz mumkin. Biz shunchaki orzu qilishimiz, buni bolalarga o'rgatishimiz kerak.

Odam tug'ilishi bilan rassom, haykaltarosh, naqqosh bo'lib tug'ilmaydi. Odamdagi bunday qobiliyatlar uning yoshligidan tasvirlash faoliyati bilan shug'ullanishi jarayonida yuzaga kelib takomillashib boradi. Masalan, biz chaqaloq bolalarda hech qanday tasvirlash faoliyatini ko'rmaymiz. Bunday faoliyat bolaning taxminan ikki-ikki yarim yoshidan boshlab yuzaga keladi. Chunondri, ikki yoshli bola qatam bilan (to'g'ri kelganicha ushlab olib) nimalarnidir chizib tashlaydi va o'zining egri-bugri chiziqlarini "bu daraxt", "bu odam", "bu uy", "bu mushuk" deb tushuntiradi. Bu yoshrdagi bolalar rasm chizayotganlarida biron narsani tasvirlashni maqsad qilib olmaydilar. Keyinchalik chizgan ctrizqlariga qarab, miyalariga kelgan birinchi nom bilan ataydilar [2].

Bolalar ijodini kuzatib, bolaning o'z "boyligiga" (toslar, mato parchalari, tugmalar va boshqalar) qanchalik ahamiyat berishini ko'rish mumkin. Bizning fikrimizcha, bu keraksiz narsalar bolalar qo'lida haqiqiy kashfiyotga aylanadi. Aynan mana shu g'ayrioddiy narsalarni ko'rish qobiliyatidan biz bolalar dizayn darslarida foydalanamiz. MTTda har bir guruh xonasida go'zallik burchaklarini (bolalar tomonidan mustaqil ravishda yoki tarbiyachilar yoki ota-onalar bilan birgalikda yaratilgan hunarmandchilik), bolalar asarlarining doimiy ko'rgazmasi, ijodiy burchaklar, rasmlar reproduksiylari, san'at haqidagi kitoblar burchaklari tashkil etiladi. Biz bolalarni turli tadbirlar, ularning xususiyatlari va tarixi bilan tanishtiramiz. Tarbiyachilar, bolalar va ota-onalar uyushmasi qo'shma ish ijod dunyosi bilan tanishish ota-onalarning o'z farzandlarini tarbiyalash masalalarida pedagogik tayyorgarligini oshirishga imkon beradi, oila va MTT o'rtasidagi hamkorlik shakllarini kengaytirishga yordam beradi. Bolalar ijodiyoti birinchi va juda muhim qadamdir. Bolalarni o'z qo'llari bilan mahsulotlar yaratishi universal ta'lim vositasi bo'lib, bir tomonlama intellektual faoliyatni muvozanatlashtira oladi. Dizayn faoliyatidagi mashg'ulotlar bolalarning ongiga, irodasiga, his-tuyg'ulariga ta'sir qilish, ularni ijodiy o'zini namoyon qilishga undash uchun mo'ljallangan. Har bir bola hissiy qulaylik holatiga ega bo'lsin, bolalik quvonchini his etsin.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashning asosiy g'oyalari har bir bolaning qobiliyatini rivojlantirish va amalga oshirish uchun sharoit yaratish, bolaning individual va ijodiy o'sishiga yordam berish, psixologik qulaylik muhitini ta'minlashdir.

Bolalar dizayni - yangi badiiy samarali faoliyat, bu eng keng doiradagi dizayn fikrlash deb tushuniladi. Dizaynda nafaqat g'oyaning rivojlanishi, balki bolaning rivojlanishiga hissa qo'shadigan natijani rejalashtirish ham muhimdir. Dizayn faoliyatning makatbgacha ta'lim jarayoniga joriy etilishi

zamonaviy dunyoda odamlarning madaniy ehtiyojlari, bolalarning imkoniyatlari, shuningdek, dastur mazmunini amalga oshirishning eng muhim asosi sifatida maktabgacha yoshdagi bolalarning kompetensiyalarini ortishi bilan bog'liq.

Badiiy va rolli o'yinlar bolalarni qo'g'irchoqlar uchun shkaf (ko'ylaklar, shlyapalar, poyabzallar), tomoshalar uchun dekoratsiya, o'yin-kulgi va bayramona ertaklarni qidirishga undaydi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalar xarakterli kostyumlar, kiyim-kechak va tashqi ko'rinish, toza va oqilona kiyingan tengdoshlari va kattalarga taqlid qiladilar. Kiyim va xulq-atvoriga qarab, ular odamlarning yoshi va kasbi, didi va turmush tarzini baholay oladilar. Bu yoshda bola qo'g'irchoq xonalarning jihozlarini nafaqat mo'ljallangan maqsadlari uchun (yashash xonasi, oshxona-ovqat xonasi, yotoqxona) tanlashi mumkin. Xonalarning (uyda, MTTda) bezaklarini kuzatish va baholashda bolalar o'zlari uchun mavjud bo'lgan estetik birlik tamoyillarini (xizmat, mebel to'plami, dekor ansambli) va bezakning badiiy tasvirini tanlaydilar. Bolalar uzoq vaqt davomida yaratilgan ko'p qirrali me'moriy va badiiy kompozitsiyalarni ("Sehri shaharcha", "Qor malikasi saroyi", "Mo'jizalar mamlakati", "Uch ayiq", "Chiroyli uycha" va boshqalar) yaratishda ishtirok etishlari mumkin. Bolalar doimo biror narsani yaxshi ko'radilar, keyin atrof-muhitni o'zgartiradilar, qurish va tugatishni tugatishadi [6].

Dizayn madaniyatini shakllantirishda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha ish tajribasi har bir bolaga, ularning rivojlanish darajasidan qat'iy nazar, ijodiy salohiyatini ochib berishga va o'zini namoyon qilishga yordam beradi. Har xil materiallar (improvizatsiya qilingan yoki keraksiz) bolalarga original g'oyalarni beradi, fantaziya va tasavvurni rivojlantiradi, ularni yangi dizaynlarni o'ylab topishga va ularni o'yinlarda ishlatishga undaydi.

Dizaynga jalb qilingan bolalar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari ularning tengdoshlari va kattalar bilan munosabatlarining yangi xarakterini belgilab beradi. Samarali qo'shma qidiruv faoliyati jarayonida paydo bo'ladigan badiiy tuyg'ular va qiziqishlar bolalarda ijodiy fikrlash va xushmuomalalikni muvaffaqiyatli shakllantirishga yordam beradi. San'at bilan jonli muloqotda ular dizaynda tabiiy materiallardan aranjirovkalar yasash va ulardan foydalanish, kiyim-kechak, liboslar uslublarini tanlash va yaratish, o'yin va tomoshalar uchun muhit, bayram dasturxonlari, maishiy va bayram interyerlarini yaxshilashni o'rganadilar. Atrofdagi obyekt muhitini kuzatib, katta maktabgacha yoshdagi bolalar binolarning maqsadiga (yashash xonasi, oshxona-ovqat xonasi, yotoqxona) muvofiq qo'g'irchoq xonalari jihozlarini mohirona tanlashni o'rganadilar.

Bolalar dizayn mahsulotlari - bolalar tomonidan o'yinlarda va kundalik hayotda qo'llaniladigan ijodkorlik bo'lishi mumkin. Dizaynning uch turi mavjud: planar (amaliy-grafik), uch o'lchovli (mavzu-dekorativ) va fazoviy (arxitektura va badiiy). Har bir tur uchun uchta faoliyat sohasi mavjud (bolalar dizayni turlari).

Bolalar dizayni bolaning dekorativ faoliyati, uni o'rab turgan obyekt-fazoviy muhiti bilan bog'liq. Bolalar o'zlari yoqtiradigan yoki yoqtirmaydigan atrof-muhit obyektlariga e'tibor berishadi, ularni chizishadi. Matolar va sintetik materiallardan aranjirovkalar (guldestalar, gerbariyalar, gulchambarlar) va majoziy kompozitsiyalar (bezaklar) tayyorlashadi.

XULOSA

Badiiy mazmundagi o'yinlar va rolli o'yinlar bolalarni izlanishga undaydi. Bu bolalarga eng ko'p tanlash imkonini beradi.

Mutaxassislar tomonidan "bolalar dizayni" - bu bolalar faoliyati va muloqot shakllarini boyitishga hissa qo'shadigan ijtimoiy foydali badiiy va dekorativ ijodkorlik sifatida ta'riflanadi.

Bolalar dizayni - bu eng keng doiradagi dizayn fikrlash deb tushuniladigan yangi badiiy va samarali faoliyat. Dizaynda nafaqat g'oyani rivojlantirish, balki natijani rejalashtirish ham muhim ahamiyatga ega, bu esa bolani umumiy rivojlanishiga o'z hissasini qo'shadi.

Bolalar dizayni subyekt-dekorativ xarakterga ega bo'lishi mumkin - bu obyektlarni (o'yinchoqlar, suveniralar, kiyim-kechak buyumlari, tartibga solish) yaratish va bezashdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sodiqova SH.A. Maktabgacha pedagogika. T.: Tafakkur bo'stoni 2013
2. Xudoyqulova D. Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy qobiliyatini aniqlovchi tushuncha va tasviriy qobiliyatlarni rivojlantirish bosqichlari. www.journal.namdu.uz ISSN: 2181-04272
3. D. Xomidova. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi pedagogik faoliyatlarni tashkil etishda tarbiyachining mahorati. "XALQ TA'LIMI" ilmiy-metodik jurnali. 2023. № 5/2. www.pubedu.uz

ILMIY AXBOROT

4. D.R.Djurayeva Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbita berishning zamonaviy tendensiyalari. T.: O'ZPFITI 2015
5. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. T.:BMT bolalar jamg'armasi (YUNISEF), 2022
6. D.Xomidova. Maktabgacha ta'limda pedagogik jarayonlarni loyihalashtirish. O'quv qo'llanma. "USMON NOSIR MEDIA" Namangan-2023